

згадує про існування релігійних чинників впливу на совість людини її моральне єство.

Керівництву країни добре відомий невимовно важкий тягар податків і орендної плати, який несуть релігійні організації. Формально, за законом, суми пожертвувань не обкладаються податком, але ці пожертвування значною мірою, йдуть не на розвиток благодворчої, гуманітарної або чисто духовної діяльності громад і духовних релігійних центрів, а на податки і оренду, що буквально унеможливило функціональну діяльність релігійних організацій.

У високорозвинутих цивілізованих країнах державні Закони закріплюють за релігійними організаціями певні права, сприяють розвиткові цих організацій. Людина, яка пожертвувала якусь суму на Церкву, може розраховувати, що на таку суму зменшиться її податок. Що ж стосується даного Закону, то він, навпаки, зрівнює релігійні організації з громадськими підприємствами, установами і навіть комерційними структурами?

РЕЛІГІЙНА СВОБОДА БЛАГОСЛОВЕННЯ ЧИ ПРОКЛЯТТЯ? (погляд Свідків Єгови)

Ідея про релігійну свободу народилася в загальновизнаному християнстві у великих муках. Це була боротьба проти догматизму, упередження і нетерпимості. Вона коштувала життя незліченним тисячам людей, які загинули в кровопролитних релігійних конфліктах. Чого ж можна навчитися з цієї болісної історії?

Переслідування завжди були невід'ємним елементом історії християнства»,— пише Робін Лейн Фокс у книжці «Язичники і християни». Перших християн називали сектою і вважали загрозою для громадського порядку (Дії 16:20, 21; 24:5, 14; 28:22). Внаслідок цього чимало з них були замордовані дикими звірами на римських аренах. Через таке жорстоке переслідування дехто, як, наприклад, богослов Тертулліан став виступати за релігійну свободу. Він написав у 212 році н. е.: «Це основне право людини, привілей особи, щоб кожний поклонявся згідно з власними переконаннями».

У 313 році н. е., за часу правління Константина, коли вийшов Міланський едикт, що гарантував свободу релігії як християнам, так і язичникам, переслідування християн у римському світі було припинене. Узаконення «християнства» в Римській імперії змінило хід подій. Але біля 340 року н. е. один письменник, який нібито сповідував християнство, став вже закликати до переслідування язичників. Зрештою 392 року н. е. імператор Феодосій I, видавши Константинопольський едикт, заборонив на території імперії язичництво. Відтак релігійна свобода померла передчасною смертю. Коли римське «християнство» стало державною релігією, церква і держава розпочали переслідування, яке тривало століттями й досягло свого апогею у кривавих хрестових походах XI-XIII століть та жорстокій інквізиції, що почалась у XII столітті. Тих, хто насмілювався ставити під сумнів встановлені церквою вірування, її виключне право пояснювати догми, таврували як єретиків і в атмосфері тогочасного «полювання на відьом» піддавали гонінням. Що ж було причиною таких дивних дій?

Релігійну нетерпимість виправдовували тим, що релігійна єдність створює найміцніший фундамент для держави, а релігійні розбіжності лише загрожують громадському порядку. «Держава ніколи не може бути в безпеці, якщо вона допускає дві релігії»,— твердив 1602 року в Англії один із міністрів королеви Єлизавети. Насправді ж було набагато легше заборонити релігійних інакодумців, ніж з'ясувати, чи вони дійсно загрожують державі або прийнятій нею релігії. У «Католицькій енциклопедії» зазначається: «Ані світські, ані церковні влади не робили жоднісінької різниці між небезпечними й нешкідливими єретиками».

Все ж невдовзі мала наступити переміна. Каталізатором змін у Європі послужило заворушення, викликане протестантизмом – рухом, який не хотів здаватися. Протестантська Реформація з вражаючою швидкістю розколола Європу на основі релігійних поглядів й принесла з собою ідею про свободу совісті. Славнозвісний реформатор Мартін Лютер, зокрема, так пояснював у 1521 році свої погляди: «Моє

сумління підневільне Слово Божому». Через цей розкол також розгорілася Тридцятилітня війна (1618—1648 роки), яка спустошила Європу.

Проте в розпалі війни багатьом стало зрозуміло, що кровопролиття не веде до ліпшого. Тому було видано ряд едиктів, як-ось Нантський едикт у Франції (1598 рік), котрими безуспішно намагалися встановити мир у пошматованій війною Європі. Саме внаслідок цих едиктів поступово зародилась ідея сучасної терпимості. Спочатку слово «терпимість» мало негативний підтекст. «Якщо за певних обставин нам довелося б ставитись терпимо до сект... це було б, безсумнівно, злом — так, великим злом, але не настільки страшним, як війна»,— написав 1530 року відомий гуманіст Еразм Роттердамський. Через цей негативний зміст дехто, зокрема у 1561 році француз Поль де Фуа, вважали за ліпше говорити не про «терпимість», а про «релігійну свободу».

З часом до терпимості почали ставитися не як до меншого з двох зол, а як до захисниці свобод. Її уже не вважали поступкою слабкості, але певним гарантом. Коли наявність різних переконань і право думати по-своєму стали розглядати як основу нового суспільства, фанатизм був змушений відступити.

Під кінець XVIII століття терпимість уже пов'язували зі свободою та рівністю. Це було виражено у формі законів і декларацій, таких, як відома Декларація прав людини і громадянина, створена 1789 року у Франції, та Декларація прав людини, проголошена 1791 року в Сполучених Штатах Америки. Починаючи з XIX століття ці документи стали впливати на ліберальне мислення, і відтоді терпимість, а отже й свобода більше не вважалися прокляттям, а благословенням.

Відносна свобода

Хоч би якою б дорогоцінною не була свобода, вона завжди відносна. В ім'я більшої свободи для всіх держава видає закони, які обмежують певні особисті свободи. Нижче подаються декотрі пов'язані зі свободою спірні питання, що обговорюються тепер у багатьох європейських країнах: якою мірою на особисте життя повинне впливати державне законодавство? Наскільки воно успішне? Як воно позначається на свободі?

Дискусіям про громадські й особисті свободи великого значення надають засоби масової інформації. Проти деяких релігійних груп, часто без жодних вагомих підстав, висуваються серйозні звинувачення, такі, як задурманення голів, матеріальна нажива, зловживання дітьми й безліч інших. Завдяки пресі широкого розголосу набувають газетні історії, пов'язані з релігійними меншинами. Зневажливі ярлики, як, наприклад, «культ» або «секта», тепер вживаються на кожному кроці. Під тиском громадської думки уряди деяких країн навіть створили списки так званих небезпечних культів.

Так, Франція — країна, яка пишається своєю традицією терпимості та відокремленням релігії від держави, яка гордо проголошує себе краєм «свободи, рівності й братства», далека від релігійних свобод. Згідно з книжкою «Свобода релігії та вірування: повідомлення з усього світу», у Франції радять проводити «в школі освітню кампанію, щоб заохотити дітей протистояти новим релігійним рухам». Проте багато людей думає, що такі дії ставлять під загрозу релігійну свободу.

Справжня релігійна свобода існує лише тоді, коли держава однаково ставиться до всіх релігійних груп, котрі поважають закон і підкоряються йому. Якщо ж держава безпідставно вирішує, котру з релігійних груп не слід вважати релігією, і таким чином позбавляє її пільг, які уряд надає релігіям, справа вже стоїть по-іншому. «Священна ідея релігійної свободи здається обманливою, коли держава наважується підходити до релігій так, ніби справа стосується видачі посвідчень водіям», — слушно зазначалося 1997 року в журналі «Тайм». Один французький апеляційний суд заявив недавно, що такі дії «ведуть, свідомо чи несвідомо, до тоталітаризму».

Основні свободи також перебувають під загрозою, коли засоби масової інформації діють в інтересах лише однієї релігійної групи. На жаль, таке дедалі частіше стається в багатьох країнах. Так, намагаючись визначити, що є правильним з релігійного погляду, антисектантські організації виступають обвинувачами, судьями та присяжними, а тоді намагаються через мас-медіа нав'язати свої упереджені погляди громадськості. Однак, як зазначила французька газета «Монд», чинячи це, ті організації деколи виявляють «таке ж сектантство, проти якого вони нібито борються, чим ризикують створити атмосферу «полювання на відьом». У цій газеті запитувалося: «Чи ж таврування громадськістю

релігійних меншин не... ставить під загрозу основні свободи?» Німецький дослідник Мартін Кріле, який цитувався в «Журналі з релігійної психології» («Zeitschrift für Religionspsychologie»), зазначив: «Полювання за сектами дає більше підстав для занепокоєння, ніж сама кількість сект. Простіше кажучи: громадянам, які не порушують закону, потрібно дати спокій. Релігія та ідеологія повинні залишатися вільними також і в Німеччині». Розгляньмо один приклад.

Одну релігійну групу було названо католицькими провідниками в популярній іспанській газеті «АВС» «найнебезпечнішою сектою». Говорилось про Свідків Єгови. Чи висунуті проти них звинувачення ґрунтуються на неупереджених, об'єктивних відомостях? Подивімось, що про них говорять інші джерела:

«Свідки навчають людей чесно платити податки, не брати участі у війні або підготовці до війни, не красти і взагалі вести такий спосіб життя, який, коли б його перейняли й інші люди, поліпшив би рівень життя у суспільстві» (Сержіо Альбесано// «Таленто». Листопад/грудень 1996 року).

«Всупереч інсинуаціям, які інколи поширюються, я не вважаю, що Свідки Єгови становлять щонайменшу небезпеку державним установам. Вони миролюбні, сумлінні й ввічливі громадяни у своїх стосунках з органами влади» (депутат бельгійського парламенту).

«Свідки Єгови вважаються найчеснішими людьми Федеративної Республіки» (німецька газета «Зіндельфінгер Цайтунг»).

«Свідків Єгови можна вважати зразковими громадянами. Вони старанно сплачують податки, піклуються про хворих і борються з неписьменністю» (американська газета «Сан-Франциско ікземінер»).

«Свідки Єгови мають більше успіху в підтримуванні міцних подружніх уз, ніж члени інших віросповідань» (журнал «Американський етнолог»).

«Свідки Єгови належать до найчесніших і найстаранніших громадян африканських країн» (д-р Браєн Уїлсон, Оксфордський університет).

«Члени цієї віри протягом десятиріч через конституційні судові процеси значно допомагали поширенню свободи совісті» (Нат Хентофф, «Свобода слова для мене, але не для тебе»).

«Вони зробили вагомий внесок у справу збереження деяких найцінніших засад нашої демократії» (професор Ч. С. Брейден, «Вони також вірять»).

Як свідчать вищенаведені цитати, Свідків Єгови по всьому світі вважають зразковими громадянами. Крім того, також відомо, що вони займаються освітньою роботою, безплатно навчаючи Біблії, пропагують сімейні цінності. Їхні уроки писемності стали в пригоді сотням мільйонів людей, а гуманітарна діяльність протягом десятиліть допомогла тисячам, особливо в Африці.

У наші дні існує багато людей, які полюють за наївними жертвами. Тому конче потрібно бути пильними, коли справа стосується релігії. Але якщо деякі журналісти, замість того, щоб порозмовляти з об'єктивними й обізнаними людьми, довіряють інформації, одержаній від церков, що хвилюються через зменшення кількості їхніх членів, або ж від антисектантських організацій, наміри котрих досить сумнівні, то наскільки вірогідні їхні повідомлення і чи сприяють вони релігійній свободі? Газета, яка назвала Свідків «найнебезпечнішою сектою», визнає, зокрема, що ця думка належить «експертам [католицької] церкви». Крім того, в одному французькому журналі зауважувалося, що більшість статей про групи, які вважаються сектами, походять від антисектантських організацій. Чи думаєте ви, що це найліпший спосіб одержати об'єктивну й неупереджену інформацію?

Згідно з міжнародними судами й організаціями, які турбуються про дотримання основних прав людини, як-от ООН, робиться «настільки надумана різниця між релігією та сектою, що з нею просто неможливо погодитися». Чому ж тоді дехто настоює на використанні принизливого слова «секта»? Це ще один доказ того, що релігійній свободі загрожує небезпека. Як же можна захистити цю важливу свободу? Над цим слід замислитись, бо ж вона під великою загрозою.

Люди від природи мають схильність відкидати або ставитися з підозрою до того, що є іншим або незвичним, особливо коли мова заходить про погляди, котрі відрізняються від їхніх власних. Чи це означає, що терпимість просто неможлива? У публікації ООН

“Знищення всіх видів нетерпимості й дискримінації, причиною яких є релігія чи вірування”, говорить, що невігластво і брак розуміння є одними з “основних причин нетерпимості й дискримінації у справах, пов’язаних з релігією та віруваннями”. Однак з невіглаством, виявами нетерпимості, можна боротися, насамперед за допомогою всебічної освіти. “Освіта може стати основним знаряддям у боротьбі з дискримінацією й нетерпимістю”, – зазначається у повідомленні Комісії ООН з прав людини. Якою повинна бути мета такої освіти? У журналі “Кур’єр ЮНЕСКО” дається порада: замість заохочувати до протидії релігійним рухам, “метою освіти, що виховує терпимість, має бути протидія впливам, які ведуть до боязні інших і їхнього відмежовування; вона повинна допомогти молоді розвинути самостійні рішення, критично й етично мислити”.

Безперечно, ЗМІ можуть відігравати важливу роль у пропагуванні “критичного та етичного мислення”. Багато міжнародних організацій усвідомлюють силу мас-медіа формувати погляди й заохочувати до зрілого розуміння. Проте щоб засоби масової інформації сприяли розвитку духу терпимості, а не підштовхували до нетерпимості, як це деколи буває, їм потрібні гідні довір’я, об’єктивні працівники. Часом журналістам потрібно виступати проти загальноприйнятих поглядів. Вони мусять застосовувати об’єктивний аналіз і бути неупередженими спостерігачами.

Але цього, вочевидь, недостатньо. Терпимість не означає, що всі повинні думати однаково. Люди часто не погоджуються одні з одними. Дехто може бути переконаним, що погляди іншої людини абсолютно неправильні. Він може навіть прилюдно говорити про те, з чим не погоджується. Однак доти, доки він не розповсюджує брехні, щоб вселити в інших упередження, це не є нетерпимістю. Нетерпимість виявляється тоді, коли якусь групу переслідують, створюють проти неї спеціальні закони, обмежують, забороняють або якимось по-іншому перешкоджають жити згідно з власними переконаннями. Коли нетерпимість досягає крайнього ступеня, деякі в ім’я своїх переконань стають вбивцями, а інші з тієї ж причини – жертвами.

Як же боротися з нетерпимістю? Якщо дозволяють обставини, найліпший метод – це попереджальні заходи: пропагування терпимості, тобто допомога людям краще розуміти інших. У вищезгаданому звіті ООН про знищення нетерпимості говорить: “Усі види нетерпимості та дискримінації на ґрунті релігії чи вірувань, спочатку народжуються в людській свідомості, отже, починати діяти слід саме з людської свідомості”. Освіта, про яку ми згадували раніше, може спонукати навіть до дослідження власних поглядів.

Федеріко Майор, генеральний директор ЮНЕСКО, писав: “Терпимість – це чеснота людини, яка має власні переконання”. А домініканський священик Клод Джеффрей, пишучи до журналу “Реформ”, висловився: “Справжня терпимість ґрунтується на непохитному переконанні”. Людина, яка впевнена у правильності власних поглядів, швидше всього, не розглядатиме переконання інших як певну загрозу для себе.

Свідки Єгови побачили, що чудовий спосіб сприяти терпимості – це розмовляти з іншими людьми, переконання яких відрізняються від їхніх. Вони мають нагоду послухати, як люди різних релігій – в тому числі й атеїсти – пояснюють свої погляди. Свідки також завжди готові пояснити власні переконання тим, хто хоче їх вислухати. Таким чином вони сприяють збільшенню знання і розуміння, а це сприяє процвітанню терпимості.

Матеріал із часопису “Пробудись!” (8 січня 1999 р.).

ЗАЩИТА ПРАВА НА СВОБОДУ ВЕРОИСПОВЕДАНИЯ В ПРЕССЕ СВИДЕТЕЛЯМИ ИЕГОВЫ

Со времени установления в России коммунистического режима советская власть уделяла большое внимание антирелигиозной пропаганде. Помимо общей критики религии формировался еще образ сектанта-изувера. Послевоенная пропаганда активно насаждала еще и образ сектанта-шпиона.

Использование СМИ в борьбе с религиозными меньшинствами продолжалось вплоть до 80-х годов. Так, в плане "Профилактических мероприятий по проведению